

Радио тарыхы

Лекция

РАДИО ТАРЫХЫ

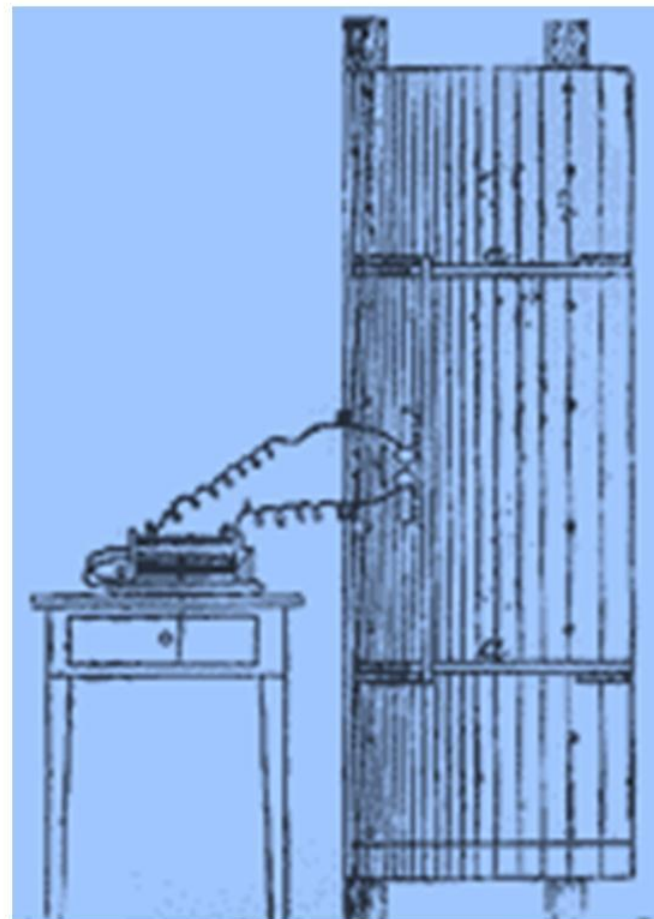
Мындан 100 жыл мурда адамдар арасында сүйлөгөн алма, сүйлөгөн күзгү, таш, талисман жөнүндө жомоктор көп болгон.

Радио тарыхы

19-кылымдын аягы 20-кылымдын башында бул жомоктор чындыкка айлана баштады. Россиянын Петербург шаарынан Американын Нью-Йорк шаарына маалымат телеграф аркылуу бир аз мүнөттө эле келип калды. Кийин бир топ жыл өткөндөн кийин телефон аркылуу сүйлөнгөн сөз алыс аралыкка жетип калды.

Радио тарыхы

1864-жылы англиялык физик Джеймс-Клерк Максвелл атайын өткөргүчү жок эле алыскы аралыкка маалымат берүүгө болорун теориялык жактан айткан.

*Электромагниттик толкундарды
учкун менен өткөргүч*

Радио тарыхы

Генрих Рудольф Герц

Андан 25 жыл өткөндөн кийин «ал көрүнбөгөн толкундар» менен немис окумуштуусу **Генрих Герц** иштей баштаган.

Радио тарыхы

- Гамбург шаарында туулган, алгач техникалык окуу жайына тапшырат, ага канаатанбай окуудан чыгып, Берлин университетине кирет. Ошондон баштап «толкундар» менен ооруй баштайт.

Университетти бүтпөй жатып, 22 жашында илимдин доктору болот. 1885-жылы 28 жашында профессор болот. Буга чейин Германиянын тарыхында андай көрүнүш болгон эмес.

Генрих башында Максвеллдин теорияларына каршы чыгып, далилдейм деп жүрүп, тескерисинче анын туура теория экендигине ишенген, ынанган. Ошентип Максвеллдин айткандарын турмушка ашырган.

- Көп түйшүктүү эксперименттердин натыйжасында Генрих электромагниттик толкундарды кармай турган, кайра тарката турган жабдууну ойлоп тапкан. Алгачкы кабыл алгычтары бир нече метрден кармаган. Анысын андан ары өнүктүрө алган эмес. 1894-жылы Генрих кандан жуккан оорудан каза болгон.

Радио тарыхы

Андан кийин Француз окумуштуусу **Э. Бранли** жана англиялык окумуштуу **О. Лодж** Генрихтин тапканын бир топ жакшыртышкан, өнүктүрүшкөн. Бирок, аягына чыга алышкан эмес.

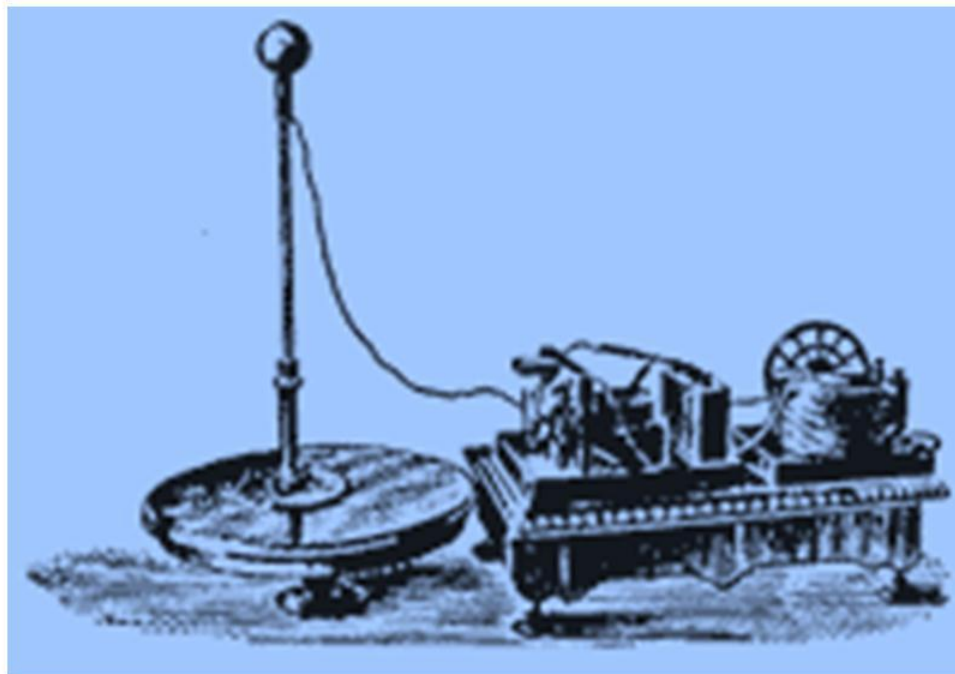
Радио тарыхы

Бранли менн Лодждун
экперименттери жөнүндө орус
инженери **Александр Степанович
Попов** кызыгат. Ал ошол учурда
Кронштатта мектепте сабак берген.
«Герцтин толкундары» менен да
алектенип жүргөн болот. Аны
практика жүзүндө колдонуу боюнча
көп ойлонот.

А.С.Попов

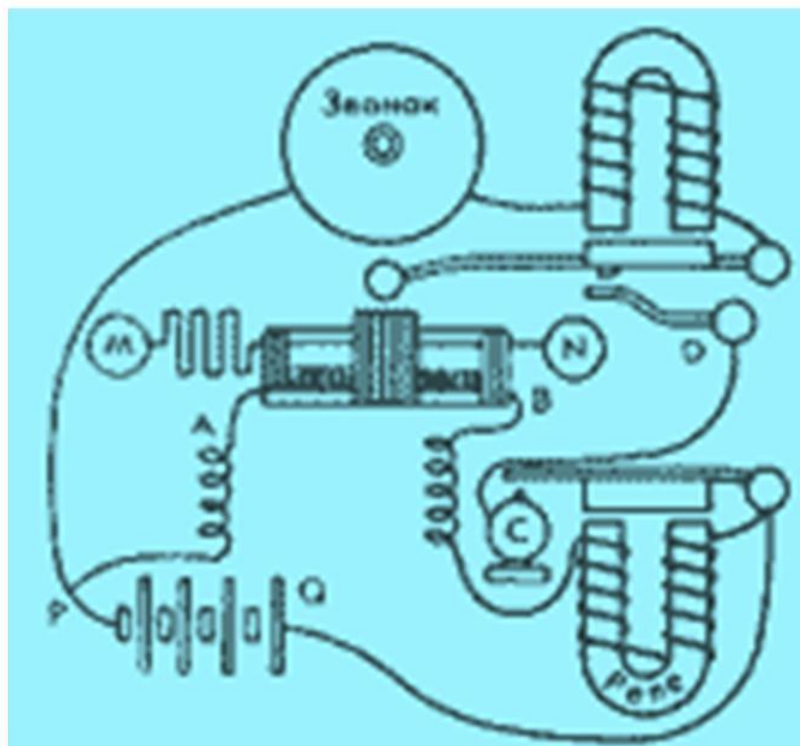
Радио тарыхы

1895-жылы 7-майда А. С. Попов дүйнөдө биринчи жолу радио сигналдарды 60 кмге чейин кабыл алууга боло турганын, кайра артка тарката ала турганын иш жүзүндө көргөзгөн, далилдеген.

Радио тарыхы

1896-жылы 24-мартта Попов физика-химия орус коомунда лекция окуп жатып, «Генрих Герц» деген радиогамманы (Морзенин азбукасы менен) 250 кмге жетерин далилдеп берген.

*Попов приемнигинин
схемасы жана
демонстрациясы,*

Радио тарыхы

- Ошол эле 1895-жылы **Гульельмо Маркони** деген италиялык окумуштуу Поповдун ойлоп тапканын кайталап, сыноо өткөрүүгө жетишкен.

*Бир версияда: Маркони италиялык белгилүү окумуштуу **Аугусто Ригиден** билим алган. Риги болсо Поповдун ойлоп табуулары боюнча кабары болгон, деп айтылат. Бирок бул аныкталган эмес.*

Радио тарыхы

Марконинин ойлоп тапканы Поповдукуна караганда анча деле айырмаланган эмес. Аныкы деле кыска аралыкка бере турган, кабыл ала турган аппарат болгон.

Маркони башында Италиянын почта министрлигине кайрылып, анын ойлоп тапканын таанууну суранат. Ал жактан терс жооп алгандан кийин **Маркони** 1896-жылы Улуу Британияга аттанып, өзүнүн ойлоп тапканына патент алыш үчүн аракет кылат.

1897-жылы Улуу Британиядан патент алып, өзүнүн коммерциялык компаниясын ачат. Кийин **Маркони** Франциядан, Германиядан жана Россиядан да патент алалган эмес, анткени алар Поповдун аппаратын мурда таанып, патент берип коюшкан эле.

Реалдуу радио байланыш

Реалдуу радио байланыш

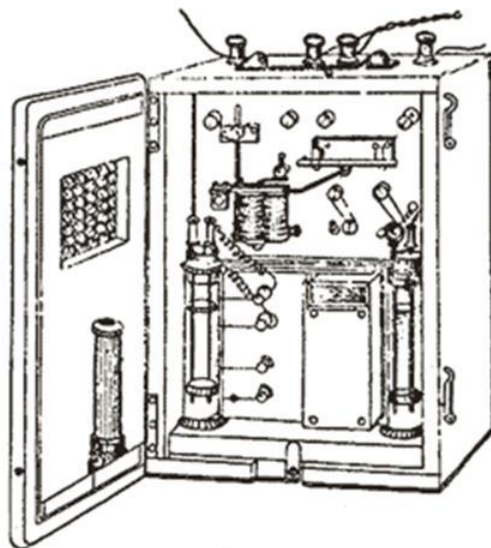
1898-жылы Маркони иш жүзүндө биринчи жолу радио байланышты колдонгон.

Поповдун ойлоп тапкан радиобайланышынын дебюту (сыноосу) 1899-жылы болгон

Радио тарыхы

Поповдун кабалы алгычы 1900-жыл.

Жыл өткөн сайын Попов менен Марконинин радио байланышынын мүмкүнчүлүктөрү кеңейип, улам алыскы аралыктарга чейин байланыш түзүлө турган болду.

Радио тарыхы

1901-жылы Маркони Атлантика океаны аркылуу байланыш сыноосун жасап, биринчи жолу Канаданын Ньюфаундленд аралы менен Англиянын ортосунда сигналдарды кабыл алууга жетишкен.

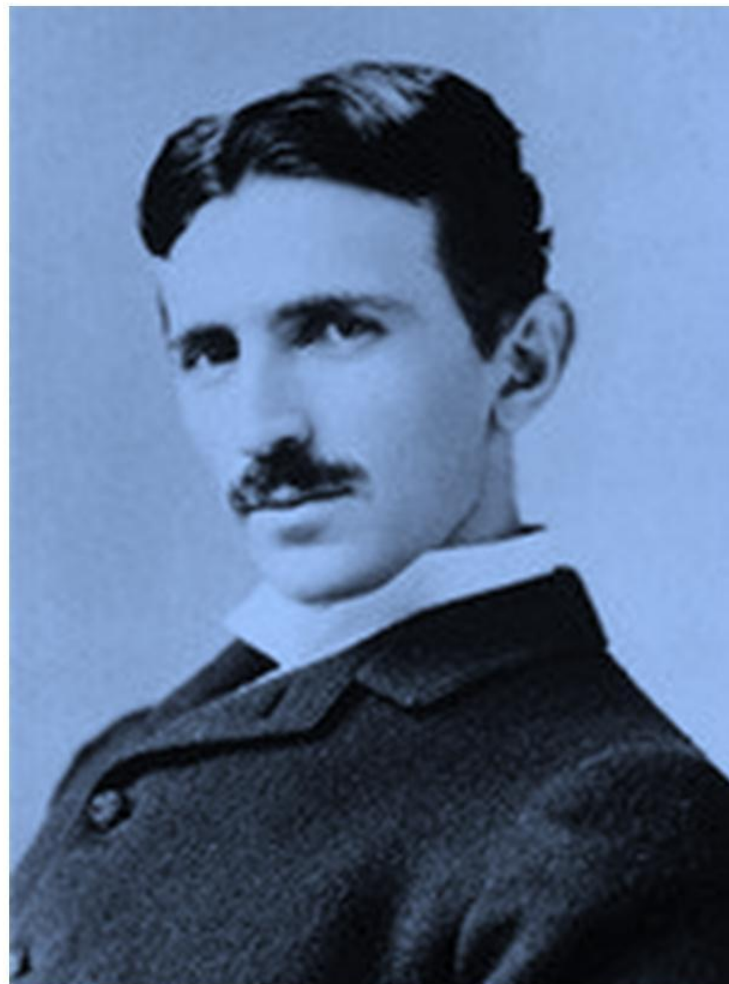
Маркони. Атлант океаны. 1901.

Радио тарыхы

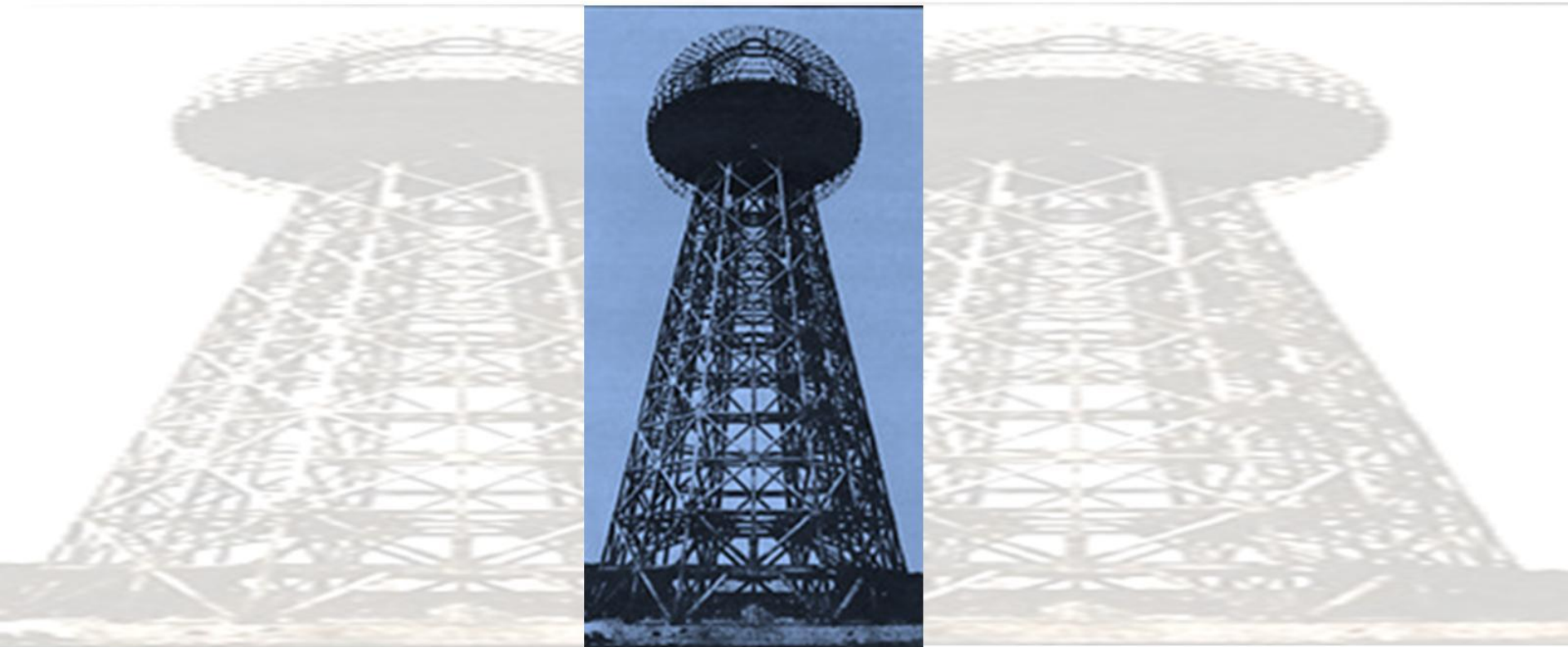
Жүк ташыган кемелер жана аскер-деңиз кемелерине радиосигналдарды кармоочу аппараттар коюла баштаган. Андай станцияларды британиялык «Маркони», франциялык «Дюкрете» (анда Попов иштеген), америкалык «De Forest» чыгарышкан. 1903-жылы аталган фирмалар биригип, радиотехникаларды чыгаруучу «Telefunken» деген компания уюштурушкан. Радио байланыш мурдагыдан дагы жакшырган.

Радио тарыхы

Радио тарыхы эстегенде
Попов менен Маркониде
сырткары америкалык
Никола Тесла деген адам
болгон. Ал 1893-жылы
Америкада биринчи радио
сигналдарын кармап,
берүүгө аракетин,
сыноосун жасаган.

Радио тарыхы

Н. Тесла 1900-1903-жылдары Лонг-Айленд штатында жыгачтан мунара куруп, радиобайланыштарды түзүүгө жетишкен.

Радио тарыхы

Бирок ал мунара 1903-жылдан кийин иштеген эмес. 1917-жылы мунара курулган жер участогу Тесланан карызы үчүн сатылып да кеткен. Анын бул долбоорунун сырын өзүнөн башка эч ким билген эмес, белгисиз бойдон калган.

Радио тарыхы

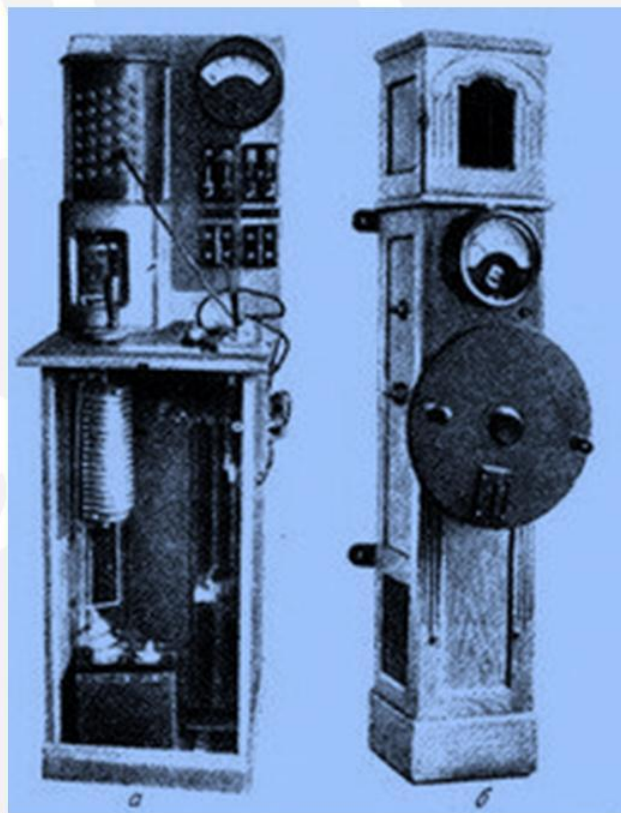
Согуш,

ТЫНЧТЫК жана

радио

Радио тарыхы

Ошентип XX кылымдын башынан зымсыз телеграф ыкчам өнүгүүгө түшкөнүн байкайбыз.

*Россиянын аскер-
дениз флотунда
иштеген
радиостанциялар
1914—1915-ж.*

Радио тарыхы

- 1906-жылы америкалык инженер-окумуштуу **Реджиналд Фессенден** жаңы антенналарды ойлоп таап, радиоөткөргүчтөрдүн мүмкүнчүлүгүн көбөйтүүгө жетишкен.
- 1910-жылы Маркони Атлантика океаны аркылуу коммерциялык байланыш линиясын ачкан.

Радио тарыхы

- Радио пайда болгондон баштап суудабы же кургактабы далай өмүрлөрдү сактап калууга, кырсыктарды алдын алууга мүмкүнчүлүк түзүлгөн. Дегеле, коммуникациянын жалпы өнүгүүсүнө жаңы, сапаттык өзгөрүү, революция болгон.
- Баарыбызга белгилүү «Титаник» кемесиндеги катострофаны «Маркони» аппаратынын жардамы менен жээкке кабарлашкан. Ошол радиобайланыштын жардамы менен көп адамдардын өмүрү сакталып калган.

Радио тарыхы

- **Радионун айынан жаңжалдар чыккан.**

1912-жылы Британ өкмөтү «Маркони» компаниясына радио станциялардын тармагын түзүүгө тапшырма берет. Аларды кийин Королдун карамагына өткөрүү чечими да чыгат. Британия колониялары менен да тез-тез байланышып турууну да максат кылат. Башкалары болсо мындан өкмөттүн айрым мүчөлөрү пайда көрүп, акырында «Маркони» компаниясынын акцияларын тартып алуу акциялары жүрүүдө деп ойлошкон. Бул үчүн парламентте чатак чыккан, талкуу көпкө созулган. Кийин министрлерди актаган. Бул окуя «Маркони жаңжалы» деген ат менен калган.

- 1912-жылы Лондондо эл аралык конференция өтүп, радиобайланыштардын эрежелерин бекиткен.
- Радио байланыштар биринчи дүйнөлүк согушта (1914-1918) суу да жана кургакта өтө чоң ролду ойногон.

Радио тарыхы

- **Радионун айынан жаңжалдар чыккан.**

1912-жылы Британ өкмөтү «Маркони» компаниясына радио станциялардын тармагын түзүүгө тапшырма берет. Аларды кийин Королдун карамагына өткөрүү чечими да чыгат. Британия колониялары менен да тез-тез байланышып турууну да максат кылат. Башкалары болсо мындан өкмөттүн айрым мүчөлөрү пайда көрүп, акырында «Маркони» компаниясынын акцияларын тартып алуу акциялары жүрүүдө деп ойлошкон. Бул үчүн парламентте чатак чыккан, талкуу көпкө созулган. Кийин министрлерди актаган. Бул окуя «Маркони жаңжалы» деген ат менен калган.

- 1912-жылы Лондондо эл аралык конференция өтүп, радиобайланыштардын эрежелерин бекиткен.
- Радио байланыштар биринчи дүйнөлүк согушта (1914-1918) суу да жана кургакта өтө чоң ролду ойногон.

Радио тарыхы

**Деги радиону
ким ойлоп
тапкан?**

Радио тарыхы

100 жылдан бери талаш-тартыш болуп келүүдө.

Батышта – Маркони, Россияда – Попов...

Радиону ойлоп табууга көп инженерлер-окумуштуулар катышкан. Генрих Герц, НиколаТесла, Карл Браун ж.б. Попов радиону Маркониге караганда практика жүзүндө биринчи колдонгон, сынаган.

Бирок, 1909-жылы радиону ойлоп тапкандыгы үчүн Нобель сыйлыгы Маркони менен немец инженери Карл Браунга ыйгарылган. Попов ал учурда өлүп калган эле. Нобель сыйлыгы тирүүлөргө эле ыйгарылат.

Радио тарыхы

Советтик

радио

таржымалы

Советтик радио таржымалы

- *Биринчи советтик радиотелеграфтык радио* 1917-жылы ноябрь айында ачылган.
- 1924-жылдын башынан радио үзгүлтүксүз иштей баштаган.
- 1931-жылы СССР радиоуктуруу комитети тузулган.
- 1932-жылы советтик радионун эфиринен «Акыркы жаңылыктар» (Последние известия) рубрикасы иштей баштаган.
- 1941-45-жылдардагы согушта радио идеологиялык негизги ролду ойногон. Левитан, Совинформбюро. Ар бир айылдык көчөлөрүнө радиоточкалары коюлган.

Советтик радио таржымалы

- 1945 –жылдан баштап 7 май радио күнү катары майрамдала баштаган. (7 май, 1895, А. С. Попов).
- 1960-1970-жылдары СССРдин аймагында 68 тилде радио уктуруулар берилсе, 70 тилде башка өлкөлөрдүн тилдеринде радио уктуруулар болгн.
- СССР убагында 14 союздук, 162 край, облустук радио комитеттери иштеген.
- 1970-жылдары ар бир 100 үй-бүлөгө 79 радиоприемник туура келген.
- «Маяк» радиосу сутка бою иштеген.

Радио тарыхы

Кыргызстан радио тармагы

Биринчи радио

- 2011-жылдын 1-январынан “Кабарлар” радиосу “Биринчи радио” болуп калды. «Биринчи» радио– 80 жылдык тарыхы бар өлкөдөгү алгачкы радиостанциянын көчүн улантууда.

Суткасына 18 саат бою, ал эми жакынкы мезгилден тартып 24 саат бою обого чыгып, бүтүндөй өлкөнүн аймагына, өз учурунда, так жана толук жеткирүүчү жалгыз гана радио.

Кыргыз радиосу

Кыргыз радиосу 1931-жылы негизделген.

Ал кездеги техникалык жана чыгармачылык мүмкүнчүлүк чектелүү болгондуктан уктурууларды берүү ыкмасы азыркыдан кыйла айырмаланып, примитивдүү деңгээлде болгон.

Мезгил өтүү менен бирге радио кызматкерлеринин тажрыйбасы улам артып олтурган. Жергиликтүү кызматкерлерди ал кезде СССРдин курамындагы башка шаарларга кыска мөөнөттөгү окууларга жөнөтүп, алардын билим деңгээлин, тажрыйбасын өнүктүрүп турушкан.

Ошентип 80 жылдын ичинде Кыргыз радиосунун техникалык жана чыгармачылык мүмкүнчүлүктөрү кеңейип, улам жаңы бийиктиктерди багынтып олтуруп, бүгүнкү күндөгү деңгээлине келип жетти.

Кыргыз радиосу

Кыргыз Радиосунда 80 жылдын ичинде радиодо кандай гана чыгармачыл адамдар иштеген жок.

Алардын көбү азыр ардагер кызматкерлер.

ТурсунУралиев, Тенти Орокчиев, Курманбек

Өгөбаев, Эркин Тазабеков, Аман Нааматов,

Жумакадыр Эгембердиев, Жакып Медетов,

Сатыбалды Абдымомунов, Мамыр Иминжанов,

Бекболот Абдраимов, Саткын Абдрахманова,

Диляра Пиваварова, Бегайым Жайчиева жана башкалар.

Радионун – негизги урааны - “Кыргыз радиосу – жан дүйнөнүн азыгы”. “Кыргыз радиосу – көөнөрбөс мурастар казынасы”.

Кыргыз радиосу бүгүнкү күндө ушул улуу максатты аркалап келет.

Күн сайын 17 (он жети) сааттык уктурууларды эфирге чыгарат. Уктуруулар жалаң кыргыз тилинде даярдалат.

“Миң кыял” FM

Кыргыз гоомдук пелерадиокоорпорациянын 3-радио каналы. “Миң кыял FM” радиосу 2007-жылы 1-январда ачылган. Кыргыз улуттук радиосунун 1, 2– программаларынан эфирдик классификациясы аркылуу кескин айырмаланат, тактап айтканда, “Миң-Кыял FM” 70% музыкадан, 30%ы маалыматтан турат.

Кыргыз радиосу

«Балдар Fm»

«Балдар Fm» радиосунун тарыхына кыскача токтоло кетсек: Мындан 50 жыл мурда Кыргыз радиосунун адабий редакциясынын алдында “Балдар редакциясы” негизделген. “Жаш толкун” бирикмесинин уктурууларынын 65 % жаштарга, ал эми 35% балдарга арналган.

“Түнкү Белес” радиосу

Радио алгач обо толкунга “Үкү шоу”, “Миң бир түн”, “Түнкү Сырдашуу” программалары менен чыгып, алгачкы практиканын жакшы натыйжасын көргөн. Түнкүсүн бизди такси айдоочулар, түнкү оюн-зоок жайларындагы эс алуучулары, күзөт кызматындагылар, муза чакырган искусство адамдары жана башкалар угат.

Кыргыз радиосу

«Балдар Fm»

«Балдар Fm» радиосунун тарыхына кыскача токтоло кетсек: Мындан 50 жыл мурда Кыргыз радиосунун адабий редакциясынын алдында “Балдар редакциясы” негизделген. “Жаш толкун” бирикмесинин уктурууларынын 65 % жаштарга, ал эми 35% балдарга арналган.

“Түнкү Белес” радиосу

Радио алгач обо толкунга “Үкү шоу”, “Миң бир түн”, “Түнкү Сырдашуу” программалары менен чыгып, алгачкы практиканын жакшы натыйжасын көргөн. Түнкүсүн бизди такси айдоочулар, түнкү оюн-зоок жайларындагы эс алуучулары, күзөт кызматындагылар, муза чакырган искусство адамдары жана башкалар угат.

Кыргыз радиосу

Башка жеке менчик радиолор:

“Пирамида”, “Кыргызстан обондору”,
“Санжыра”, “Тумар” ж.б.

Чет элдик радиолор: “Азаттык” (АКШ),

“Би-Би-Си” (Англия), ТРТ (Түркия)

радиосу, “Кытай терезеси” (Кытай),

Европаплюс, Мир, Эхо Москва (Россия)

ж.б.

Радио тарыхы

**Рах
мат**